

Camino Cahier 3

Nieuwe pelgrims

**Verslag van de publieksmiddag naar aanleiding van
de promotie van Dr. Suzanne van der Beek, juni 2018**

Suzanne van der Beek & Paul Post (red.)

Wat beweegt de moderne pelgrim?

Joëlle van Dijk

Onder leiding van onder andere Dr. Suzanne van der Beek, schreef ik in 2017 mijn scriptie voor het master traject ‘Management of Cultural Diversity’ aan Tilburg Universiteit. In brede zin richtte deze zich op religieuze diversiteit. Meer specifiek betrof dat een studie naar de al dan niet religieuze motieven van de huidige generatie pelgrims naar Santiago de Compostela. Want wat beweegt de moderne pelgrim nu eigenlijk om een dergelijke tocht te ondernemen?

De exacte onderzoeksvraag was als volgt: In hoeverre verschillen motieven van pelgrims afhankelijk van hun (niet-)religieuze achtergrond en hoe gaan managende instanties om met een potentiële diversiteit aan motieven en behoeften? In deze bijdrage richt ik me op de zoektocht naar het antwoord op het eerste deel van deze vraag.

Mijn onderzoek heeft zelf uiteindelijk de vorm van een complete tocht gekregen. In april 2017 heb ik etnografisch onderzoek mogen uitvoeren, waarin ik deel werd van de onderzoekspopulatie. Vanaf Ponferrada ben ik naar Santiago de Compostela gelopen, om aansluitend ook de weg naar Finisterre te vervolgen. Tijdens deze ruim 300 kilometer heb ik 60 enquêtes afgenomen, enkele diepte interviews gehouden en voornamelijk heel veel informele gesprekken gehad. Het was enorm motiverend om zo’n geweldig avontuur aan te mogen gaan binnen mijn onderzoek, waarin ik onder andere de volgende bevindingen deed.

Motieven

Tijdens mijn veldwerk werd het al snel duidelijk dat rechtlijnige en enkelvoudige motieven zelden voorkomen. Meestal bestaat er een verscheidenheid aan persoonlijke beweegredenen en bestaan de motieven uit verschillende lagen. Er zijn enkele thema’s die veelvoorkomend waren, zoals het maken van grote beslissingen. Pelgrims hebben bijvoorbeeld net een relatiebreuk achter de rug, zij zijn een naaste verloren, zijn hun baan kwijt en weten niet wat voor vervolgstappen zij willen maken. Zij verkeren op een bijzonder punt in hun leven waarbij ze het gevoel hebben belangrijke beslissingen te moeten maken. Ook veel pelgrims geven aan dat ze aan zichzelf willen bewijzen dat zij een dergelijk avontuur aan kunnen gaan, fysiek dan wel mentaal. Opvallend is dat hoewel het merendeel van

de pelgrims aangeeft religieus te zijn opgevoed, zij zichzelf in de huidige situatie als niet-religieus bestempelden.

Theorie vs. praktijk

Voor mijn onderzoek daadwerkelijk van start ging had ik het idee dat de christelijke grondslag van de Camino een prominente rol zou spelen in de beweegredenen van pelgrims en dat de christelijke achtergrond ook tijdens de tocht duidelijk aanwezig zou zijn. In werkelijkheid lijkt het christendom van minder belang. Een aantal pelgrims heeft zelf aangegeven niet af te weten van de historie achter de tocht. Data met betrekking tot al dan niet religieuze motieven, gepresenteerd door het *Pilgrim's Reception Office*,¹ blijkt enigszins gekleurd omdat pelgrims weten dat zij een kleinere Compostela ontvangen als zij aangeven voor puur culturele redenen te pelgrimeren.

Ook blijkt dat ik de theoretische situatie wat betreft religies redelijk zwart-wit heb voorgesteld. Vooraf heb ik rechtlijnig de groepen 'protestant', 'katholiek', 'joods', 'islamitisch', 'niet-religieus' en 'anders' opgesteld. Tijdens gesprekken blijkt dat veel mensen zich niet per se met één groep identificeerden, in plaats daarvan bleek religie een meer fluïde begrip te zijn geworden. Spiritualiteit speelt een veel grotere rol dan ik in eerste instantie dacht, pelgrims ervaren dit vaak als een overkoepelende aanwezigheid in hun tocht.

De échte pelgrim

In mijn onderzoek heb ik een duidelijke afbakening gemaakt voor wat ik als 'pelgrim' bestempelde. Ik richtte me op lopende mensen op de Camino, meer specifiek: lopend op de locatie van mijn veldwerk (tussen Ponferrada en Finisterre). Om mijn onderzoek af te kunnen bakenen sloot ik hierbij bewust bepaalde groepen uit. Het *Pilgrim's Reception Office* hanteert ook een algemene definitie van wat een pelgrim is, want zij delen niet aan iedereen de Compostela uit. Volgens dit office moet de gelopen afstand tot Santiago de Compostela minimaal 100 kilometer zijn. Een fietser of een pelgrim te paard moet minimaal 200 kilometer afleggen.

Ook pelgrims zelf hebben een idee over wat een 'echte pelgrim' is. Er blijkt veel kritiek te zijn tussen pelgrims onderling. Dit druist in tegen het traditionele

¹ 'Pilgrim's Reception Office' (website of the Pilgrim's Reception Office in Santiago de Compostela) <https://oficinadelperegrino.com/en/pilgrims-reception-office/>

idee van *communitas*,² een bekend begrip in academische literatuur over pelgrimeren wat de cohesie en gelijkheid in de pelgrimsgemeenschap omvat. Veel pelgrims vinden het niet terecht dat anderen niet het hele stuk liepen maar gemotoriseerd vervoer gebruikten. En zijn fietsers eigenlijk wel echte pelgrims? En wat als je niet in een herberg slaapt maar altijd de luxe van een hotel opzoekt? Moet je als echte pelgrim soms eenzaam zijn, en kun je dus eigenlijk niet in een groep lopen? En wat als er helemaal geen spirituele of religieuze motivatie aanwezig is? Of zijn we eigenlijk allemaal geen echte pelgrims, en zou je zonder geld en met enkel de kleren die je om je lijf hebt op pad moeten en vertrouwen op wat de Camino brengt? Ik weet niet of we exact gedefinieerd moeten hebben wie nu eigenlijk de echte pelgrim is. Wellicht is het belangrijker ons bezig te houden met onszelf, zonder vergelijkingen te maken en te genieten van wat deze prachtige weg voor ons in petto heeft.

Spiritualiteit

Zoals eerder genoemd bleek spiritualiteit een grote rol te spelen in de Camino en ook in de beweegredenen van pelgrims. De werkgroep Spiritualiteit van het Nederlandse Genootschap van Sint Jacob beschrijft spiritualiteit aan de hand van de volgende domeinen: het persoonlijke, het gemeenschappelijke, de omgeving en het transcendentale.³ Pelgrims geven verschillende definities van wat voor hen spiritualiteit betekende, sommige ervaren het als God, of als religie, anderen noemen het bovennatuurlijke. Eén pelgrim zag spiritualiteit als het allerbelangrijkste in haar leven, het is voor haar de zoektocht naar de waarheid, het centrale punt van haar bestaan. Spiritualiteit wordt vaak als een overkoepelend begrip gezien, iets waar religie onder kon vallen, maar wat meer betekent dan de geïnstitutionaliseerde vormen van religie.

Conclusie

Wat beweegt de moderne pelgrim nu eigenlijk? Mijn conclusie verbind ik aan de vier domeinen waar het Nederlands Genootschap spiritualiteit op baseert. Ten eerste zijn pelgrims in hun tocht op zoek naar een connectie met zichzelf; zij zijn vaak op zoek naar wie ze zijn of waar ze naartoe willen in hun leven. Daarnaast gaat de Camino niet alleen om het individu, juist ook om de connectie met de

² Victor Turner and Edith Turner. *Image and pilgrimage in Christian culture* (New York, 1978).

³ 'Spiritualiteit' (website van de werkgroep Spiritualiteit, onderdeel van het Nederlands Genootschap van Sint Jacob) <https://www.santiago.nl/werkgroepen/spiritualiteit>

ander. Door de openheid en gelijkheid die tussen pelgrims heerst, is er ruimte voor bijzondere en diepe ontmoetingen. Een derde punt is de belangrijke rol van de natuur. Het leven krijgt voor velen zo een andere vorm door dagen, weken, maanden lang buiten te zijn, alle weersomstandigheden te doorstaan en de prachtige landschappen langzaam in elkaar over te zien gaan. En tot slot is er de connectie met het transcendentale, het bovennatuurlijke, het spirituele. Want alles staat met elkaar in verbinding.